

УДК 349.6+349.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.5>

«ВИКОРИСТАННЯ» ТА «ОХОРОНА» ВОДНИХ РЕСУРСІВ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЮРИДИЧНОЇ УНІФІКАЦІЇ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ

Куренда С.В.,
*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ORCID: 0009-0004-9614-4013*

Куренда С.В. «Використання» та «охорона» водних ресурсів: окремі проблеми загально-юридичної уніфікації понятійно-категоріального апарату.

Стаття присвячена визначенню причин диференціації понятійно-категоріального апарату галузей права, одним з проявів чого виступає диференційований зміст понятійно-категоріальних одиниць «використання» та «охорона» водних ресурсів у контексті різних галузей, а також встановленню можливого напрямку вирішення цієї проблеми.

Автором окреслюються основні етапи формування понятійно-категоріального апарату права, у тому числі в аспекті диференціації галузей, які окреслюють специфіку утворення галузевий терміносистем, у яких певна лексична одиниця може використовуватися для позначення схожих, проте не тих самих явищ й процесів, для позначення яких вона вживається в терміносистемах інших галузей права. Встановлюється, що першим етапом виступає формування базової юридичної терміносистеми, що охоплюється темпоральним проміжком від початку розвитку перших соціальних норм і завершується етапом диференціації галузей права. Другий етап розпочинається з диференціацією галузей права й доходить до сьогодення. Він характеризується процесом, у тому числі наповнення універсальної юридичної термінології, що сформувалася на першому етапі, новим сенсом у рамках кожної галузі права, а також формуванням галузевих терміносистем. Третій етап характеризує сучасний рівень і вектор розвитку юридичних терміносистем.

Формується висновок, що диференціація термінології у різних галузях права, за якої одними термінами позначають зовсім різні за природою або хоча і схожі, проте відмінні за сутністю юридичні явища та процеси, перешкоджає ефективному формуванню комплексних механізмів правового регулювання відповідних відносин. Крім того, такий стан речей може знижувати ефективність практики правозастосування, гальмуючи формування уніфікованих методів вирішення конкретних практичних кейсів.

Визначається, що важливим напрямком розвитку природоресурсного права, як і інших галузей права, повинен виступити розвиток термінології, зокрема в частині її уніфікації та універсалізації задля уникнення різночитань, підвищення ефективності практики правозастосування, а також правового регулювання відповідних відносин.

Ключові слова: водні ресурси, вода, водні об'єкти, природокористування, використання природних ресурсів, охорона довкілля, сталий розвиток, водне законодавство, землі водного фонду.

Kurenda S.V. “Use” and “protection” of water resources: some problems of general legal unification of the conceptual and categorical apparatus.

The article is devoted to determining the reasons for the differentiation of the conceptual and categorical apparatus of the branches of law, one of the manifestations of which is the differentiated content of the conceptual and categorical units “use” and “protection” of water resources in the context of different branches, and also to establishing a possible solution to this problem.

The author outlines the main stages of formation of the conceptual and categorical apparatus of law, including in terms of differentiation of branches, which outline the specifics of formation of branch terminology systems in which a certain lexical unit may be used to denote similar, but not the same

phenomena and processes as those for which it is used in the terminology systems of other branches of law. The author establishes that the first stage is the formation of the basic legal terminology, which is covered by the temporal period from the beginning of the development of the first social norms and ends with the stage of differentiation of branches of law. The second stage begins with the differentiation of branches of law and continues to the present day. It is characterized by the process of filling the universal legal terminology formed at the first stage with a new meaning within each branch of law, as well as the formation of branch-specific terminology systems. The third stage characterizes the current level and vector of development of legal terminology systems.

It is concluded that differentiation of terminology in different branches of law, whereby some terms denote completely different in nature or, although similar, but different in essence legal phenomena and processes, impedes the effective formation of comprehensive mechanisms for legal regulation of the relevant relations. In addition, this state of affairs may reduce the effectiveness of law enforcement practice, hindering the formation of unified methods for resolving specific practical cases.

It is determined that an important area for the development of natural resource law, as well as other branches of law, should be the development of terminology, in particular, in terms of its unification and universalization in order to avoid misinterpretations, to increase the efficiency of law enforcement practice and legal regulation of the relevant relations.

Key words: water resources, water, water bodies, nature management, use of natural resources, environmental protection, sustainable development, water legislation, water fund lands.

Постановка проблеми. До недавнього часу в якості важливих індикаторів розвитку права виступали поглиблення диференціації галузей на рівні предмету та методу, виникнення нових юридичних конструкцій, генеза понятійно-категоріального апарату кожної гілки права тощо.

Також останнім часом все більше проявляється явище, яке отримало у юридичних дослідженнях назву «наближення» галузей права, проявом чого виступає зменшення «сірих зон» у правовому регулюванні суспільних відносин [1, с. 75]. Певною мірою це результат закономірного розвитку права, яке охоплює все ширше коло суспільних відносин, залишаючи все менше простору, «вільного від права» [2, с. 48].

Поряд із цим ця тенденція актуалізує проблему уніфікації понятійно-категоріального апарату усієї правової системи, тобто усіх галузей права між собою. Адже еволюція галузевих напрямків права призвела до того, що одні й ті самі або зовні схожі терміни насправді можуть позначати різні явища та процеси в різних галузях права. Як зазначає з цього приводу Н.О. Клещенко, наразі в положеннях нормативно-правових актів існують розбіжності у визначеннях юридичних понять, насамперед міжгалузевого характеру [3, с. 39]. Одним із прикладів цього, власне, і виступають лексичні одиниці «використання» та «охорона» водних ресурсів.

Зокрема, як відомо, проблема використання природних ресурсів розглядається в межах природоресурсного права в контексті, у тому числі суб'єктивного права природокористування [4, с. 75]. Своєю чергою природокористування стає предметом аналізу, у тому числі з точки зору економіко-правових механізмів у поєднанні з охороною природних ресурсів [5, с. 135].

При цьому якщо відносно використання водних ресурсів досить тривалий час дискусія велася в аспекті необхідності наповнення самої категорії «використання» новим змістом, ніж той, що властивий їй у зв'язку з традиційним цивілістичним розумінням [6, с. 21], тобто піднімалося питання виведення відповідного поняття з-під цивілістичної монополії, то щодо «охорони» водних ресурсів проблема набула зовсім іншого характеру. Адже відповідно до усталеного в екологічному праві розуміння охорона являє собою, зокрема, систему правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих, у тому числі на раціональне використання природних ресурсів, попередження та відвернення антропогенного впливу, а також забезпечення особливого режиму використання природних ресурсів [5, с. 88].

У той же час, у межах цивільно-правових досліджень охорона розглядається в широкому та вузькому розуміннях, перше з яких охоплює в цілому нормативний вплив на учасників цивільних відносин, а друге – превентивний індивідуальний вплив, який застосовується до вчинення порушення суб'єктивних цивільних прав [7, с. 26–30]. Тобто в цивільному праві використання об'єктів, а також охорона прав на об'єкти відносно чітко розмежовуються, а сама охорона розглядається відносно суб'єктивних цивільних прав учасників правовідносин і при цьому чітко відмежовується у її вузькому розумінні від захисту. У той же час у рамках природоресурсного

права використання та охорона розглядаються практично як частини одних відносин, адже охорона забезпечується, у тому числі раціональним використанням природних ресурсів [8, с. 15], і при цьому об'єктом захисту виступають переважно самі природні екосистеми як загальнолюдське надбання.

Окреслене демонструє різницю підходів до визначення явищ та процесів, які позначаються однаковими лексичними одиницями, а тому і диференційоване їх розуміння в межах різних галузей права.

Причини цьому, а також можливі напрямки вирішення окресленої проблеми, розглянемо в цій статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема використання та охорони, зокрема водних ресурсів, у тому числі її семантичний аспект, а також сучасні проблеми уніфікації понятійно-категоріального апарату права ставали предметом розгляду таких вчених-правників, як Г.В. Анісімова, О.О. Гаврилюк, Н.С. Гавриш, А.П. Гетьман, Х.А. Григор'єва, А.М. Демчук, О.В. Донець, А.В. Духневич, А.С. Євстігнєєв, В.П. Жушман, В.А. Зуєв, Н.О. Клещенко, М.В. Краснова, Ю.А. Краснова, А.Ф. Крижанівський, Т.В. Курман, Д.С. Кучеренко, В.Л. Мунтян, Е. Мосчаті, В.В. Носік, К. Олівер, П.М. Рабінович, К.В. Слєпньова, Д.С. Спєсєвцев, А.М. Статівка, Н.С. Стеценко, Є.О. Харитонов, І.В. Хом'як, Є.В. Шинкарьова, С.В. Янчук та ін.

Окремі аспекти піднятої проблеми висвітлювалися й нами в ході науково-практичної конференції «Правові аспекти агроєкологічного розвитку України, присвяченої 100-річчю від дня народження фундатора української школи аграрного права академіка Василя Зіновійовича Янчука (Київ, 23 травня 2025 року).

Постановка завдання. Мета статті полягає в визначенні причин диференціації понятійно-категоріального апарату галузей права, одним з проявів чого виступає диференційований зміст понятійно-категоріальних одиниць «використання» та «охорона» водних ресурсів у контексті різних галузей, а також в окресленні можливого напрямку вирішення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автономізація термінології природоресурсного права, а тому і водного права, є цілком закономірним результатом розвитку об'єктивного права у цілому. При цьому проблема існує переважно лише на «зовнішніх рубежах» галузі, тобто у тих частинах, де вона пересікається (у тому числі термінологічно або ж у практиці правозастосування) з положеннями інших галузей права. Всередині ж самого природоресурсного права понятійно-категоріальний апарат практично завжди перебував в узгодженні між різними напрямками галузі, що пояснюється й спільним корінням усіх його гілок, які виходять із земельного права [9, с. 149], і паралельним розвитком усіх напрямків навколо єдиного ядра, що сприяло й сприяє постановці питання щодо глобальної кодифікації усього природоохоронного, природоресурсного права [6, с. 198–225].

Що ж стосується зовнішніх рубежів, то в цій частині еволюція галузей права продемонструвала певну специфіку. Для цього лише в загальних рисах окреслимо основні етапи розвитку джерел права.

У сучасних юридичних дослідженнях можна зустріти думку, що при погляді на екологічні права фізичних та юридичних осіб у історичній ретроспективі вбачається, що в першу чергу вони віднайшли своє відображення в міжнародних документах, що є результатом усвідомлення людством екологічних загроз як надзвичайно важливої глобальної загрози [10, с. 174]. Але насправді, вважаємо, фіксація екологічних прав у міжнародних джерелах права є лише результатом, так би мовити, виявом проблеми, масштаб якої вже не можна було не визнавати. Насправді ж, екологічні права фізичних осіб, у тому числі і пов'язані з водокористуванням, фрагментарно й іноді безсистемно отримували відображення в різних джерелах протягом усього періоду розвитку людства. При цьому така «фрагментація» також не завжди мала характер перманентного стану і при цьому термінологічна і сутнісна диференціація «використання» водних ресурсів у контексті положень різних галузей права, рівно як і актуалізація проблеми правового забезпечення екологічних прав на початку ХХ століття є ланками одного ланцюга закономірних причинно-наслідкових зв'язків.

Зокрема, як відомо, джерелом багатьох, якщо не усіх галузей права (адже лише новітні галузі, наприклад такі як «цифрова безпека» можуть претендувати на певну історичну автономію), виступає римське право. При цьому цивілісти відзначають, що римське право, як і приватне право (*jus privatum*), як окрема його гілка, мали інтегративний характер, адже в ході розширення тери-

торії римської держави правопорядок риму поєднував у собі, у тому числі й право народів [11, с. 4–6]. Однак, слід урахувати і те, що, як відомо, слово *civitas* має значення «народ» або «держави». У зв'язку з цим «цивільне право» Стародавнього риму є дещо іншим правом, ніж цивільне право сучасності, адже воно поєднувало у собі, у тому числі й публічні у сучасному розумінні норми. У зв'язку з цим подальше розмежування *jus privatum* та *jus publicum* з виокремленням з *jus civile* кримінального права (а саме з деліктного права) є закономірним процесом фрагментації галузей права за критерієм предмету та методу.

Більше того, якщо поглянути на це питання ще глибше, тоді знову ж таки, *jus civile*, як стверджують самі ж цивілісти, є результатом розвитку табу та звичаїв, а саме їх втіленням у письмових джерелах права шляхом санкціонування (а не створення) державою [12, с. 142–143], особливо урахувуючи «замкнений» на відносно ранніх етапах розвитку характер господарювання у римських громадах [13, с. 16–20], який особливо підкреслює характер відповідного процесу. Тобто, як зазначає Н.С. Стеценко, римське право мало звичайний характер [14, с. 240], а на рівні звичаїв, як відомо, галузі права можна розмежувати лише ретроспективно, тобто аналізуючи відповідні питання з сучасних позицій, тобто «минуле з майбутнього», що не зовсім правильно робити з методологічної точки.

Інакше кажучи, римське право являло собою «конгломерат» різних у сучасному розумінні норм права, тобто норм різної «галузевої» належності. Однак при цьому, як зазначають сучасні вчені дослідники, для римської держави важливе значення займало водопостачання, яке забезпечувало питні потреби, а також функціонування лазень, фонтанів, купалень, а також акваріумів для розведення риби й заповнення водовідвідних каналів. Розвиток наземної та підземної водопровідної мережі, яка живилася з висотних водних джерел, призвела до щоденного забезпечення римлян водою в обсязі 5,5 млн. відер [15, с. 66]. Відповідні обсяги водних ресурсів підкреслюють соціальну та продовольчу важливість мети їх використання, що своєю чергою визначало і правила користування відповідними об'єктами та ресурсами.

Більше того, «земельне право», від якого лише на сучасному етапі розвитку певною чиною «автономізувалося» водне право було невід'ємною частиною *jus civile*, а земельні відносини займали ключову роль у формуванні й функціонуванні державної організації Риму [14, с. 239–243]. З цього слідує, що й питання «використання» земельних та водних ресурсів становило важливу частину економічного життя держави.

Більше того, на ще глибшому рівні слід урахувати і те, що окремі екологічні питання, активно вирішувалися у практиці, а також ставали предметом правового регулювання. Наприклад, у стародавньому Китаї для боротьби з потопами та їх наслідками активно розроблялася система водовідвідних каналів. У Єгипті розвиток іригаційних систем пов'язувався з господарськими цілями. Також, як відомо, Майя на початку нашої ери зіштовхнулося зі справжньою екологічною катастрофою, викликаною, у тому числі підсічно-кочовим землеробством, яке призвело до забруднення водних ресурсів, поширення епідемій, що на тлі значної урбанізації міст спричинило катастрофічні наслідки для усієї цивілізації. Також, наприклад, арабські завойовники сучасних територій Іспанії активно досліджували клімат та біологічне різноманіття континенту й особливо занепокоювалися якістю води, що використовується у сільському господарстві [16, с. 28, 69, 87].

Таким чином, водні ресурси у зв'язку зі своїм значенням для життєдіяльності людини, а якщо бути більш точним – для безпосереднього забезпечення існування людини, у тому числі шляхом використання водних джерел у сільськогосподарському виробництві та побуті, цілком закономірно ставали предметом уваги з боку держави, що в кінцевому рахунку втілювалося в регулювання водних відносин. У зв'язку з цим досить складно стверджувати, що екологічні відносини почали складатися лише в XX століття або декількома століттями раніше. Екологічні норми, рівно як і екологічні відносини, почали закладатися практично одночасно з виникненням людства, зокрема спочатку на рівні табу та релігії, а згодом – на рівні прагматичного розрахунку у ході побудови систем господарювання.

Підтвердженням тому виступає і те, що навіть у сучасних мисливських племен Ітурі у Демократичній Республіці Конго близько 30% табу стосуються взаємодії з природою [16, с. 26], у тому числі з водними ресурсами.

Таким чином, екологічні норми, пов'язані з використанням та охороною водних ресурсів, почали формуватися практично одночасно з виникненням людства й продовжили розвиток вже у межах окремих напрямків. Однак при цьому все та ж природа водних ресурсів, яка визначала їх

важливість для соціуму, водночас і сприяла тому, що норми стосовно їх використання та охорони формувалися у різних галузях права, а тому мали фрагментарний і при цьому інтегративний характер.

При цьому у світлі окресленого варто погодитися з сучасними вченими, що правова система України має значною мірою автохтонний характер, оскільки, як стверджує А. Ф. Крижанівський, вітчизняний правопорядок являє собою складову частину східнослов'янської правової сім'ї, унікальність якої детермінована, зокрема соціальними, культурними, державницькими основами життєдіяльності слов'янських народів [17, с. 88–89]. Більше того, як відзначається у сучасних дослідженнях, наразі правова система України більше характеризується як система східноєвропейської правової традиції, однак при цьому вона поступово повертається в сім'ю романо-германського права [18, с. 59]. Варто ураховувати у цьому сенсі радянське минуле нашого правопорядку. Тим не менше на прикладі еволюції романо-германського права можна побачити найбільш ілюстративну й водночас універсальну модель диференціації термінології різних галузей права.

У цілому ж викладене вище дає змогу окреслити основну специфіку розвитку термінів «використання» та «охорона» як у контексті водних ресурсів, так й інших благ, а також визначити специфіку розвитку усього понятійно-категоріального апарату природоресурсного права.

Зокрема, як вбачається, з початком розвитку людства почали формуватися соціальні норми, що відповідно до рівня розвитку первісного суспільства забезпечували регулювання відносини між людьми, у тому числі стосовно природних об'єктів, включаючи водні ресурси. Більше того, значною мірою такі норми стосувалися ставлення людини до сил природи й природних екосистем, що базувалося, у тому числі на релігійних віруваннях та системі господарювання. Інакше кажучи, неможливість приборкання сил природи і водночас залежність людини від природних ресурсів визначало спосіб господарювання і у зв'язку з цим характер соціальних норм. Водночас поступово з розвитком засобів виробництва змінювалися підходи до господарювання, а тому і відбувалася переоцінка соціальних норм. Деякі з них відмирили, деякі модифікувалися і також виникали і нові правила.

У такий спосіб людство стрімко йшло від натуралістичного світогляду, природно властивого йому, до позитивізму. При цьому екологічні норми завжди відігравали в цьому процесі важливу роль, зокрема переважно в контексті використання природних ресурсів. Хоча й проблеми охорони також періодично актуалізувалися внаслідок переважно негативного антропогенного впливу людини на екосистеми, прикладами чого виступає історія цивілізації Майя, загроза над якою нависла внаслідок специфіки ведення господарства у сфері використання природних ресурсів, що спричинило катастрофічні наслідки для водних екосистем й врешті решт негативно вплинуло на розвиток усієї цивілізації.

Інакше кажучи, використання водних ресурсів завжди займало важливе значення для господарської системи людства, особливо на ранніх стадіях розвитку, у той час як «охорона» мала переважно реактивний характер, оскільки була наслідком «недбалого» використання водних ресурсів. Хоча при цьому, звісно, повноцінного осмислення відповідних процесів на юридичному рівні не відбувалося в силу відносно низького (порівняно з актуальним) показника розвитку правової культури. Тому як використання, так і охорона, мали переважно «природний» характер, тобто значною мірою «інтуїтивний».

Тут же необхідно відмітити, що з переходом людства до більш високого рівня самоорганізації, яким виступило формування перших державних утворень, відповідні проблеми не зникли, держава лише переважно формалізувала існуючі норми й у такий спосіб позитивізувала правове регулювання. При цьому поділу на галузі на ранніх етапах розвитку суспільства не було, а весь масив правових та соціальних норм складав єдину амальгаму різної (у сучасному розумінні) галузевої належності, яка могла мати різну назву в контексті специфіки географії, якою, наприклад, у межах римського права виступило «*jus civile*».

Тобто перший етап формування масиву соціальних норм (важливе місце серед яких займали екологічні норми) на тлі підвищення самоорганізації суспільства призвів до виникнення держави і переходу до позитивізму. На цьому етапі юридична термінологія ще мала уніфікований та універсальний у контексті «галузей» (тобто різних напрямків) права характер.

Але цілком закономірно, що розвиток суспільних відносин, засобів виробництва, економічних систем та механізму держави сприяв розвитку різних гілок права. Саме в цій частині й виникли цілком закономірні та природні умови для диференціації термінології. Адже, наприклад, від по-

чатку єдина підстава цивільної та кримінальної відповідальності у межах *jus civile* була диференційована на два різні склади в ході розвитку нових галузей права.

У контексті екологічних та земельних відносин взагалі сталася ситуація, коли окремі аспекти їх правового регулювання у зв'язку з пануючою у суспільстві господарською та юридичною парадигмами були включені у юридичні механізми упорядкування цивільних відносин, інші – адміністративних, а треті – кримінальних. При цьому слід ураховувати, що і соціально-політичні устрою держав були неоднаковими, у зв'язку з чим, наприклад, у країнах соціалістичної спрямованості, які сьогодні вже є країнами переважно пострадянського простору, з'являлися земельні кодекси, у той час як у країнах з ринковими системами економіки земельні відносини в залежності від їх аспекту регулювалися цивільним або адміністративним законодавством. Більше того, розвиток юридичної методології, посередництвом якої досліджується не лише державно-правова дійсність, проте також і правотворчість та правозастосування [19, с. 9] цілком закономірно призвів з одного боку до подальшого укорінення понятійно-категоріального апарату кожної галузі права, а з іншого – до його збагачення, тобто до інтеграції нових понять і термінів у галузь безпосередньо з практики, а не лише з джерел права.

У зв'язку з цим саме з початку фрагментації галузей почала диференціюватися й термінологія відповідних напрямків у праві як результат різного (під різним кутом зору) осмислення одних і тих самих або схожих за природою явищ та процесів. Результатом цього стало формування так званих «терміносистем» – систем правових термінів, використання яких охоплюється нормативно-правовою галуззю, інститутом або навіть конкретною правовою теорією [20, с. 20].

І з цього приводу висловлювана в юридичних дослідженнях думка, згідно з якою екологічні права громадян знайшли відображення в міжнародних документах, більшість з яких була складена в кінці XX століття [10, с. 174], є повністю обґрунтованою, ураховуючи те, що саме широко-масштабним використанням деревини та викопного палива, яке мало місце в період індустріалізації XVIII – початку XX століття [21, с. 13], людина спричинила настільки критичні деструктивні зміни в природі планети, що їх вже просто не можна ігнорувати.

І, таким чином, саме у цей період відбувається активізація еколого-правових досліджень.

Окреслене дозволяє диференціювати принаймні три глобальні стадії розвитку юридичних терміносистем, які при цьому також відображають специфіку розвитку понять «використання» та «охорона» водних ресурсів.

Першим етапом виступає формування базової юридичної терміносистеми, що охоплюється темпоральним проміжком від початку розвитку перших соціальних норм і завершується етапом диференціації галузей права.

Другий етап розпочинається з диференціацією галузей права й доходить до сьогодення. Він характеризується процесом, у тому числі наповнення універсальної юридичної термінології, що сформувалася на першому етапі, новим сенсом у рамках кожної галузі права, а також формуванням галузевих терміносистем.

Третій етап характеризує сучасний рівень і вектор розвитку юридичних терміносистем. Вже з формуванням у XIX столітті загальнотеоретичної юридичної науки [22, с. 32] стало зрозумілим, що понятійно-категоріальний апарат практично кожної галузі права є унікальним, а в частинах «перетину» галузей відповідні поняття можуть не співпадати. Тобто навіть сама загальноюридична наука значною мірою є спробою хоча б на теоретичному рівні осмислити зв'язки між галузями правами, у тому числі в розрізі понятійно-категоріального апарату.

Для цього ж етапу характерне й так зване «наближення» галузей права одна до одної [1, с. 75]. Інакше кажучи, якщо з початком диференціації галузей кожна з них заглиблювалася саме у себе, тобто збільшувала свою «глибину», що, своєю чергою створювало «сірі зони» [1, с. 75] між галузями, а також можна сказати «взаємовиключну колізійність» у регулюванні певних відносин, тобто їх неврегулювання чи лише поверхневе врегулювання («сірі зони») або ж неврегульованість відповідних відносин нормами однієї галузі у зв'язку з їх регулюванням нормами іншої галузі («взаємовиключна колізійність»), то у сучасних умовах відносини між тими самими особами одночасно регулюються нормами різних галузей права. Наприклад, відносини з передачі водних об'єктів у користування регулюються одночасно адміністративно-правовими нормами в частині повноважень суб'єкта публічної адміністрації щодо такої передачі й порядку прийняття відповідних рішень, а також положеннями цивільного права в частині оформлення відповідних відносин, здійснення плати за користування тощо.

Також, наприклад, забруднення водних об'єктів може спричинити притягнення відповідної особи до адміністративної або кримінальної відповідальності (що у сутності є взаємовиключними видами юридичної відповідальності), а також окремо до цивільно-правової відповідальності, що пояснюється різною спрямованістю публічно-правової (адміністративної та кримінальної), а також приватно-правової (цивільно-правової) відповідальності. Однак при цьому сама можливість притягнення до такої відповідальності за конкретні діяння водночас спричиняє охоронний ефект.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене вище, необхідно констатувати, що можливе відмінне розуміння «використання» та «охорони» водних ресурсів у межах зокрема цивільного, адміністративного, кримінального права, порівняно з тим, що характерне природоресурсному праву, є закономірним результатом розвитку галузей права, одним з проявів чого виступає у тому числі формування галузевих терміносистем, елементи яких можуть мати «спеціальний» характер і відрізнятися за значенням від аналогічних компонентів лексичних систем інших галузей права.

Водночас у сучасних умовах, які характеризуються максимальним наближенням галузей права між собою, окреслена ситуація створює передумови для різночитань, а тому і для виникнення юридичних спорів. Крім того, такий стан речей може знижувати ефективність практики правозастосування, гальмуючи формування уніфікованих методів вирішення конкретних практичних кейсів. Також диференціація термінології у різних галузях права, за якої одними термінами позначають зовсім різні за природою або хоча і схожі, проте відмінні за сутністю юридичні явища та процеси, перешкоджає ефективному формуванню комплексних механізмів правового регулювання відповідних відносин.

Ураховуючи зазначене, вважаємо, що важливим напрямком розвитку природоресурсного права, як і інших галузей права, повинен виступити розвиток термінології, зокрема в частині її уніфікації та універсалізації задля уникнення різночитань, підвищення ефективності практики правозастосування, а також правового регулювання відповідних відносин. Термінологічне словосполучення «використання та охорона водних ресурсів», як і окремо терміни «використання» та «охорона», не становлять у цьому сенсі виключення, а тому також підлягають осмисленню у ключі гармонізації у межах понятійно-категоріального апарату права у цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаврилюк О.О. Проблема сучасних теоретичних та господарсько-правових підходів до розуміння ефективності права і правового регулювання. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2025. № 105. С. 67–78.
2. Mostacci E. Law, Liberties, and their Relationships: The Development of a Controversial Issue from the U.S. Bill of Rights to the EU Charter of Fundamental Rights. *The Turkish Yearbook of International Relations*. 2015. Vol. 46. P. 47–89.
3. Клещенко Н.О. Уніфікація юридичної термінології як крок до упорядкування законодавства. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 38–41.
4. Краснова М.В., Краснова Ю.А. Екологічне право України: загальна частина: підручник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2021. 190 с.
5. Екологічне право: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2013. 432 с.
6. Гетьман А.П. Доктрина екологічного права та законодавства України: монографія. Харків: ТОВ «Оберіг», 2019. 336 с.
7. Спесівцев Д.С., Демчук А.М. «Охорона» і «захист» суб'єктивних цивільних прав: проблеми співвідношення понять. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73). № 3. С. 25–32.
8. Гетьман А.П. Методологічні засади становлення правових основ охорони довкілля. *Право України*. 2011. № 2. С. 11–19.
9. Гетьман А. Доктрина науки екологічного права: генеза теоретичних досліджень еколого-правових проблем у XX ст. *Право України*. 2014. № 12. С. 143–154.
10. Кондур Е. Поняття та історія становлення екологічних прав і обов'язків людини і громадянина. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2011. Вип. 17. С. 174–177.

11. Харитонов Є.О. Приватне право у Стародавньому Римі як прототип сучасного інтегративного права. Римське право як підґрунтя сучасного права Європи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 27 трав. 2016 р.). Одеса: Фенікс, 2016. С. 4–6.
12. Васильєв В. Еволюція правових засобів саморегулювання майнових цивільних відносин. *Юридичний вісник*. 2019. № 4. С. 142–148.
13. Шинкарьова Є.В. Зобов'язання, нерозривно пов'язані з особою боржника або кредитора за цивільним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2021. 217 с.
14. Стеценко Н.С. Виникнення земельних законів у країнах західної Європи у найдавніший період. *Форум права*: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 4. С. 238–246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_4_39 (дата звернення: 20.06.2025).
15. Мешкова-Клименко Н. Централізоване питне водопостачання: історія, сучасний стан, перспективи розвитку. *Світогляд*. 2009. № 4. С. 66–68.
16. Хом'як І. В. Історія екології: навч. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. 310 с.
17. Крижанівський А.Ф. Сучасний правопорядок: доктринальне і прикладне бачення у вітчизняній юриспруденції. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. 2008. Т. VII. С. 83–93.
18. Порівняльне правознавство: підручник / С.П. Погребняк та ін.; за заг. ред. О.В. Петришина. Харків: Право, 2012. 272 с.
19. Тополь Ю. Деякі проблеми методології сучасної юридичної науки. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 1. С. 8–12.
20. Рабінович П.М. Правнича мова: основні складники (загальнотеоретична характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 17–29.
21. Oliver C. Sustainable Forestry. What is it? Do we achieve it? *Journal of Forestry*. 2003. P. 8–14.
22. Кучеренко Д.С. Правничі поняття і термінологія у методології юридичної науки. *Вісник запорізького національного університету. Серія Юридичні науки*. 2017. № 2. С. 30–38.